

навливаемых (санкционируемых) и обеспечиваемых государством в целях регулирования общественных отношений.

Движение государства и права, к новому, более высокому уровню, согласно гегелевской спирали, вновь возвращает нас к мононорматике, интегративному, синтезному правопониманию, наполнению нормы гуманистическим, духовным, религиозным содержанием, неотъемлемыми правами человека, закрепленными в Конституции Республики Беларусь.

Список использованных источников:

1. Франк, С.Л. Духовные основы общества / С.Л. Франк. – М; 1992. – С. 109.
2. Сорокин, П.А. Человек. Цивилизация. Общество / П.А.Сорокин. – М., 1992. – С. 501.
3. Сильченко, Н.В. Закон: проблемы этимологии, социологии и логики / Н.В.Сильченко ; под ред. С.Ф.Сокола. – Минск, 1993. – С. 53-54, 62.
4. Вышеславцев, Б.П. Этика преображенного Эроса / Б.П. Вышеславцев ; вступ. ст; сост. и коммен. В.П. Сапова. – М., 1994. – С. 40.

УДК 340

ПЕРАДУМОВЫ РЭФОРМ ОРГАНАЎ ДЗЯРЖАЎНАЙ УЛАДЫ РЭЧЫ ПАСПАЛІТАЙ У ДРУГОЙ ПАЛОВЕ XVIII СТ.

А.В. Валеўка,

аспірант Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта

Перыяд 18 ст. з’яўляецца адным з самых насычаных і цяжкіх перыядаў у гісторыі нашай дзяржаўнасці. Шэраг войнаў, унутрыпалітычных супярэчнасцяў аказвалі негатыўны ўплыў на стан Рэчы Паспалітай – канфедэратыўнай дзяржавы, у склад якой уваходзілі землі сучаснай Беларусі. У той час калі ў заходнееўрапейскіх краінах адбываўся пераход да капіталізму, у Рэчы Паспалітай заставаліся моцнымі феадальныя адносіны.

Магнатскія групы, якія фактычна валодалі ўсёй паўнатай улады ў дзяржаве, пераследавалі свае ўласныя інтарэсы і толькі змагаліся паміж сабой. Гэтая акалічнасць прыводзіла толькі да тэрору і занепаду дзяржавы. Сойм ніяк не мог паўплываць на сітуацыю, бо цалкам кантраляваўся гэтымі самымі магнатскімі родамі. Паказальна тое, што «з 55 соймаў, якія склікаліся ў 1652–1764 гг., 42 былі сарваны накладаннем вета. Першы раз сойм Рэчы Паспалітай быў сарваны ў 1652 г. дэпутатам Уладзіславам Сіцінскім, які дзейнічаў па ўказанні Аляксандра Радзівіла. Па падліках вучоных, з 50-ці апошніх соймаў Рэчы Паспалітай без усялякіх перашкод адбылося толькі сем» [1].

Нарады вальных соймаў зрываліся праз *liberum veto* апазіцыйнымі дэпутатамі (прыкладам, на працягу 1734—1762 г. былі сарваны літаральна ўсе соймы), а на павятовых соймах «усё часцей учыняліся бойкі, узброеныя сутычкі, забіваліся палітычныя апаненты» [2, с.318]. Статыстыка вельмі жудасная, бо за перыяд панавання караля Аўгуста III толькі сойм 1736 быў адзіным, на якім змаглі прыняць канстытуцыю, а астатнія былі сарваны.

Такое бязладдзе падточвала і без таго слабую дзяржаву. У такіх акалічнасцях шляхта была дэмаралізавана. Абдораная ўеэмагчымымі прывілеямі, пануючы над усім грамадствам, сама шляхта як стан перажывала апатыю і выраджалася. Да агульнага ўнутранага бязладдзя дадаваўся нанова абуджаны партыкулярызм, які паралізоўваў і без таго слабую Рэч Паспалітую. Вялізная шматнацыянальная дзяржава адно вонкава здавалася яшчэ адзінай. Яе даўно падточвалі ўнутраныя антаганізмы, а памылкі палітыкаў толькі паглыблялі іх. Змяніць што-небудзь было вельмі цяжка, бо, як ужо было адзначана, рэформы выклікалі супраціў з боку магнатэрыі і каталіцкага духавенства.

Негатыўна на стан дзяржавы ўплывалі шматлікія войны ў якіх Рэч Паспалітая так ці інакш прымала ўдзел. У выніку Паўночнай вайны была моцна пашкоджана гаспадарка дзяржавы. Акрамя таго, Паўночная вайна стала своеасаблівым працягам грамадзянскай вайны паміж магнатскімі групамі. Яшчэ адным наступствам Паўночнай вайны для Рэчы Паспалітай стала ўзмацненне ўплыву Расіі на ўнутрыпалітычныя справы. Сямігадовая вайна яшчэ больш пагоршыла стан Рэчы Паспалітай. Праз тэрыторыю дзяржавы праходзілі войскі іншых краін, а уздоўж заходняй мяжы праходзілі баявыя дзеянні. Некаторыя даследчыкі адзначаюць, што у выніку Сямігадовай вайны знікліся сферы ўплыву магутных еўрапейскіх краін на справы Рэчы Паспалітай. Пазіцыі Расіі і Прусіі вельмі ўзмацніліся, магчымасці іх уплыву значна пашырыліся, што таксама адлюстравалася і на расстаноўцы сіл магнацкіх групавак, якія абапіраліся на замежную падтрымку [3, с. 87].

Дэстабілізавалі стан дзяржавы таксама і ўнутраныя супярэчнасці. Польшча і Вялікае княства Літоўскае часта супернічалі па многіх пытаннях. На працягу доўгага перыяду ліцвіны патрабавалі правядзення Вальнага Сойма і на тэрыторыі ВКЛ. Толькі ў 1673 годзе наступіў пералом. На сойме літоўскія паслы паставілі пытанне аб правядзенні агульных соймаў таксама на іх тэрыторыі. Дэпутаты больш за тыдзень не прыступалі да разгляду іншых пытанняў, а нарэшце пакінулі пасяджэнне. Акрамя таго яны пагражалі не даць Кароне збройнай дапамогі супраць туркаў. У выніку Сойм быў вымушаны даць згоду на скліканне кожнага трэцяга сойму ў Горадні [2, с.194]. Аднак нават пасля гэтага правілы не выконваліся. Як адзначае А. Рахуба [2, с. 196], гэта магло быць часткова звязана з «нежаданнем палякаў ехаць у ВКЛ і жыць у мястэчку досыць далёкім ад варшаўскіх стандартаў, а таксама са слабасцю і раз'яднанасцю літоўскага грамадства». Акрамя таго, як ужо было адзначана раней, Польшча і Вялікае княства Літоўскае мелі няроўнае прадстаўніцтва ў Сойме: польскі бок заўсёды меў перавагу. Адсутнасць адзінства ў Рэчы Паспалітай не дазваляла эфектыўна праводзіць выразную дзяржаўную палітыку і арганізоўваць дзейнасць органаў дзяржаўнай улады.

У Рэчы Паспалітай у сярэдзіне XVIII ст. выявілася супрацьстаянне дзвюх партый: Чартарыйскіх і гетманскай партыі. Прадстаўнікі партыі Чартарыйскіх выступалі за змены ў дзяржаўным ладзе і разлічвалі на падтрымку Расіі. Гетманская партыя імкнулася захаваць існуючы парадак. Нягледзячы на тое, што Чартарыйскія былі ў меншасці, яны былі больш арганізаваныя і мелі план барацьбы за ўладу і рэфармавання дзяржавы.

Магчымасць для правядзення рэформ у Рэчы Паспалітай адкрыла абранне каралём Станіслава Панятоўскага.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Галечанка, Г. Развіццё шляхецкай дэмакратыі ў Вялікім княстве Літоўскім у XVI–XVIII ст. / Г. Галечанка, пер. з рускай А. Шаланда // Герольд Litherland. – 2001. – №3. – С. 85–102

2. Рахуба, А. Вялікае Княства Літоўскае ў парламенцкай сістэме Рэчы Паспалітай 1569–1793 гг. / А. Рахуба ; пер. с пол. мовы М. Раманоўскі ; навук. рэд. Г. Сагановіч. – Мінск : Медысонт, 2008. – 424 с.

3. Носов, Б.В. Установление российского господства в Речи Посполитой. 1756–1768 гг. / отв. ред. В.К. Волков. – М. : Индрик, 2004. – 728 с.

УДК 340

ПРАБЛЕМЫ ЎЛАДЫ Ў ТВОРЧАЙ СПАДЧЫНЕ А. ВОЛАНА

І.У. Вішнеўская,

*дацэнт кафедры тэорыі і гісторыі права БДЭУ, кандыдат гістарычных навук,
дацэнт*

Улада – адна з найбольш складаных і старажытных праблем палітычнай і прававой думкі. На ўсіх этапах развіцця чалавечай цывілізацыі найвялікшыя мысліцелі ўздымалі розныя аспекты праблемы ўлады – ад тэарэтычных і канкрэтна-палітычных да этычных, звязаных з адпаведнасцю яе закону і грамадскай маралі.

Актыўны інтарэс да праблемы ўлады меў месца ў палітыка-прававой думцы рэнесансавай Беларусі. У гэтай сувязі цікава звярнуцца да разважанняў гуманіста і рэфарматара А. Волана.

Нетыпова для свайго часу мысліцель вырашае праблему сацыяльнага паходжання носьбітаў улады. Справядлівым, на яго думку, бачыцца дапушчэнне да кіравання грамадствам выхадцаў са знатных шляхецкіх радоў. Продкі арыстакратаў, праслаўленыя добрымі дзяржаўнымі справамі і ваенымі перамогамі, з’яўляюцца, згодна меркаванню А.Волана, пэўнымі гарантамі дабрачынасці і годнасці сваіх нашчадкаў. Слава продкаў, звяртае увагу правазнаўца, ёсць “... светач дзейнасці патомкаў. Яна не дазваляе замоўчваць дабро і пакрываць зло” [1, с. 97]. Арыстакрат, які атрымаў уладу абавязаны на аўтарытэт продкаў, павінны ўзгаджаць сваю дзейнасць і свае паводзіны з законам і высокімі маральнымі прынцыпамі каб “...уласнай дабрынёй паходзіць на сваіх продкаў і не паганіць свой род, якой- небудзь подласцю” [1, с. 98]. У той жа час, высокае паходжанне асобы, якое дапамагае ў дасягненні уладных вяршынь, не з’яўляецца гарантам трывалага замацавання яе на дзяржаўнай пасадзе, падкрэсліваў мысліцель.

Разам з тым, А. Волан не выключаў магчымасць дасягнення “вяршынь фартуны” і для прадстаўнікоў простага народа, пры ўмове іх руплівай